

7. Костюк Г. Володимир Винниченко – маляр (До 120-ї річниці від дня народження письменника). *Дивослово*. 2000. № 7. С. 2–5.

8. Наливайко Д. Проблема натуралізму в українській літературі. *Літературознавство : Матеріали III конгресу Міжнародної асоціації україністів*. Київ. 1996. С. 118–130.

9. Панченко В. «Проблема статі» в художній інтерпретації В. Винниченка (на матеріалі оповідань «Момент», «Рабині справжнього», «Чудний епізод»). *Наукові записки. Сер. Філологічні науки (українське літературознавство)*. Кіровоград : РВГ ІЦ КДПУ ім. В. Винниченка. 1998. С. 53–70.

10. Федорук О. Винниченко – художник : У Державному музеї Т. Шевченка відкривається виставка малярських творів Володимира Винниченка. *Урядовий кур'єр*. 2001. 3 березня. С. 9.

УДК 821.161.2-3«19/20»

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.1.38>

ІМАНЕНТНА ПРОБЛЕМАТИКА КАТАСТРОФІЗМУ ТА ЇЇ ХУДОЖНЄ ВТІЛЕННЯ В ПРОЗІ ПАВЛА ЗАГРЕБЕЛЬНОГО МЕЖІ ХХ –ХХІ СТОЛІТЬ

THE IMMANENT ISSUES OF CATASTROPHE AND ITS ARTISTIC INTERPRETATION IN THE PROSE BY PAVLO ZAHREBELNYI CREATED IN THE XXth CENTURY – EARLY XXIst CENTURY

Корнілова К.О.,

orcid.org/0000-0002-1734-9407

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української літератури

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

У статті досліджено творчість Павла Загребельного межі ХХ–ХХІ ст., визначено своєрідність мистецького втілення в ній проблематики катастрофізму. На підставі аналізу повісті «Гола душа», роману «Брухт» П. Загребельного розглянуто характер прояву кризових обставин (десакралізація образу жінки), актуалізація мотивів регресу, деградації жіночої особистості, зумовлених зміною етичних засад українців, абсурдністю світу. У зображенні теми руїни концептуальні образи-міфеми, парадигми чорного, синього та сірого кольорів тощо. Розглядаються також особливості художньої інтерпретації проблематики катастрофізму у творах «Стовпо-творіння», «Кавтаклізма» П. Загребельного, прийоми та образна система викриття в них негативних суспільних явищ, що призводять до кризового стану країни в цілому, викриття реальних осіб, політиків та керівників за допомогою засобів сатири, парадоксальності, фантастики, гіперболи, словесного комізму й навіть публіцистики. У статті розглянуто форми художнього розвитку теми катастрофізму через концепти руїни, розкрадання держави, моральної деградації людини та суспільства. В епіцентрі розкриття цієї теми автор репрезентує в художньому тексті роману образ брухту, який є основною характеристикою світу, у якому побутує сучасна людина. Цей образ амбівалентний: це означення й вторинної сировини («чорні метали», «спецсталі», «спецметали», «спецсплави»), і образ-символ – моделі світу, у структурі якої домінують образи залишків українських підприємств радянського періоду, що розкрадаються й вивозяться за кордон так званими «новими українцями» задля власного збагачення, і людини, яка загубила, життєві орієнтири. Акцентується увага й на інших образах-символах, які також екстраполюються на образ брухту і є уособленням ідеї краху колишнього СРСР та руйнування країни на шляху до її перебудови. Наприклад, у характеристиці персонажів автор нерідко використовує означення «ніщо», що тотожне поняттям порожнеча, відірваність від життя. Екзистенційний мотив «ніщоти» в українській матеріковій літературі вперше так гостро художньо-публіцистично був розгорнутий П. Загребельним у романі «Брухт».

Ключові слова: художня реалізація, мотив, образ, символ, катастрофізм, криза, руїна, регрес, деградація, соціум, світ.

In the article the creative works of Pavlo Zahrebelnyi («Julia, or Invitation to Suicide», «Naked Soul», «Junk») are studied in order to identify the originality of artistic interpretation of the catastrophe issue in them. The main attention is given to considering the artistic development of the theme of individual regression, the moral crisis of a person and society as a whole, as well as modified motives of female personality degradation caused by the absurdity of the world. Developing them artistically the author singles out such central oppositions as life and death, male and female, woman and power, and uses the images-symbols, the image of junk as a symbol of the collapse in particular, colour symbols, concepts of topos etc. The analysis of such works as «The Creation of Pillars» and «Kavtaklisma» proves the originality of revealing negative social phenomena leading to the country crisis as a whole. By means of satire, paradoxes, fantasy, hyperbole, language humour combined with publicist means the writer creates a grotesque version of the history of modern world which is experiencing disintegration and is threatening the humanity with a crisis on both social and spiritual levels. The

paper considers the forms of artistic development of the theme of catastrophism through the concepts of ruins, state plundering, moral degradation of man and society. At the epicenter of the topic disclosure the author presents in artistic text of the novel the image of scrap, which is the main characteristic of the world, in which a modern man lives. This image is ambivalent: it is the definition of both secondary raw materials («ferrous metals», «special steels», «special metals», «special alloys»), and the image-symbol of the world model, the structure of which is dominated by the images of the remnants of Ukrainian enterprises of the Soviet period, which are plundered and exported abroad by so-called «new Ukrainians» to enrich themselves, and of the man who has lost life guidelines. The attention is focused on other images-symbols that are also extrapolated to the image of scrap and are the embodiment of the idea of the former Soviet Union collapse and the destruction of the country on the path to its restructuring. For example, in the characteristic of characters the author often uses a definition of «nothing», which is identical to the concepts of emptiness, isolation from life. The existential theme of «poverty» in the Ukrainian continental literature for the first time was so acutely artistically and publicistically deployed by P. Zagrebelniy in the novel «Junk».

Key words: artistique interpretation, motif, image, symbol, catastrophe, crisis, ruin, regression, degradation, society, world.

Постановка проблеми. Павло Загребельний – письменник світового масштабу, творчість якого – скарбниця духовності людини й країни, народу, життя якого скероване на працю, на плекання свободи. Це підтверджено не лише текстами його романів, які найчастіше були й залишаються головним об'єктом дослідження прози письменника, а і його творчими імперативами як митця, людини, громадянина у всеосяжному вимірі. Усі ці іпостасі П. Загребельного поєднані великою ідеєю Духу, духовності, основними концептами якої, за його переконанням, є повага до життя народу, збереження історичної пам'яті, культури, високі морально-етичні якості людини.

Власна концепція літератури та письменника, його місця в суспільстві постає для Павла Загребельного в триєдиній формулі, що об'єднує компоненти, важливі як для класичної, так і для сучасної літератури. Пам'ять, щирість, талант – саме ті категорії, що, як вважає Павло Загребельний, складають сутність художньої творчості й забезпечують її роль у суспільстві. На думку письменника, літературний твір є завжди найвищою формою вияву єдності таланту автора, його вразливості й мудрості. Поряд з процесом обдумування й виношування задуму, як він вважає, йде процес накопичення знань, фактів, вивчення всього, що так чи інакше може бути корисним при написанні задуманої книги. На якийсь час будь-який письменник повинен стати фахівцем у тій галузі знань і людської діяльності, котрої стосується його твір. При цьому він особливо наголошує на відповідальності літератури у формуванні духовності людини, яка останнім часом починає її втрачати, що художньо оприятлено у творах письменника кінця ХХ – початку ХХІ століть, де актуалізуються теми катастрофізму духовності людини, втрати нею основоположних засад людського існування, осмислюються духовні проблеми буття людини. Ерудованість, оригінальність мислення спонукають письменника до нестандартних оцінок явищ, діалектичних суперечностей, які зазвичай

спрощуються в щоденному пізнанні, тяжіють до стереотипів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До поняття теорії катастроф, іншими словами катастрофізму, уперше звернувся видатний французький палеонтолог Ж. Кюв'є на початку ХІХ століття. Під катастрофізмом він розумів ланцюг грандіозних катастроф у минулому, який викликав загибель усього тваринного й рослинного світу. У працях багатьох мислителів (О. Шпенглера, Й. Гейзинги, М. Бердяєва, Ф. Степуна, М. Здзеховського, Ф. Знанецького та ін.) склалося теоретичне підґрунтя для історіософського розуміння катастрофізму, у руслі якого простежуються проблеми занепаду культури, морально-психологічних наслідків Першої світової війни, актуалізується апокаліптично-есхатологічна проблематика (кризи світу, становища людини в ньому). Праці О. Шпенглера, М. Бердяєва, А. Тойнбі Ф. Ніцше, В. Соловйова, декадентські тенденції кінця ХІХ ст. стали історіософічною базою теорії катастрофізму, що істотним чином виявлявся й у розвитку європейської літератури міжвоєнного двадцятиліття, становив одне з головних її станів.

В українському літературознавстві поняття «катастрофізм» використовується літературознавцями при розгляді літератури міжвоєнного двадцятиліття (1918-1939 рр.) та окремих явищ літературного процесу періоду Другої світової війни. Поруч із поняттям катастрофізму як явища стану літератури, її розвитку, існує поняття катастрофізму як об'єкту зображення (праці О. Астаф'єва, В. Моренця, М. Зимомрі, розділи монографій Я. Поліщука, Е. Соловей, Л. Стефановської, Е. Циховської, О. Харлан та ін.). На думку В. Моренця, катастрофізм як один із провідних мотивів творчості яскраво представлений в поезії Євгена Плужника, Богдана-Ігоря Антонича, Володимира Свідзинського [1]. Проте в кожного з них катастрофічні мотиви втілюються по-своєму й набувають різного морально-філософського забарвлення.

Постановка завдання. У літературі останніх десятиліть ХХ століття проблематика катастрофізму набуває конкретного значення, вона скорельована на наслідки надмірного розвитку цивілізації, зокрема кінця ХХ – початку ХХІ століть, й оприявнюється в розкритті абсурдності світу та людського буття в ньому. Його відтворення набуває гротескно-гумористичного характеру. Метою статті є дослідження специфіки художнього вираження ідеї катастрофізму в прозі П. Загребельного 90-х рр. ХХ – початку ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу. Тема катастрофізму у творчості Павла Загребельного кінця ХХ – початку ХХІ століть реалізується як вираження руйни світу, смерті людини та її морального падіння в абсурдному світі війни («Юлія, або Запрошення до самовбивства»). При цьому воєнна й повоєнна дійсність ототожнюється для героїв роману не лише з фізичною смертю, а й духовною. Бездуховне буття людини – головний аспект осмислення катастрофічності світу війни. У творі письменник зображує не конфлікт окремих особистостей, характерів, суспільних або ідеологічних угруповань, а зіткнення людства з безособовою, страшною, руйнівною силою, катастрофою – війною, що є уособленням абсолютного зла: «І не ймовірна смерть вжахнула його (бо хто ж думає про смерть, жадаючи бою?), а лиховісна, нелюдська роз'єднаність материків, континентів, заселених людьми, незбагненна дія сліпих ворожих сил, які жорстоко рвуть найтонші, найніжніші сув'язі між людьми, між їхніми душами, рвуть і самі душі без надії на їхнє поєднання, зцілення, порятунку...» [2, с. 49].

У творі П. Загребельного «Юлія, або Запрошення до самовбивства» наявні екзистенціалістські мотиви: абсурдність буття, свобода людини, її вибір перед обличчям смерті. У вимірі катастрофічної дійсності свій вибір робить кожен. Моральні проблеми, що піднімаються письменником у творі «Юлія, або Запрошення до самовбивства», автор намагається вирішити з позиції філософії екзистенціалізму. Світ абсурдний, визнає автор, і людина повинна мужньо це визнати. Але абсурдність світу не виправдовує небажання людини жити за законами совісті, честі, обов'язку. Зі злом треба боротися в будь-яких його виявах.

Для Павла Загребельного війна – абсолютне зло, противне Богу і людській природі. Письменник всіляко намагається зруйнувати історико-книжкове, героїчне сприйняття воєн: бачення їх як воєн царів і полководців, що борються за великі ідеї та здійснюють славетні

подвиги. Він свідомо уникає будь-якої героїзації війни і зображення подвигів на полі бою. Для нього війна може бути тільки страшною, брудною і кривавою. П. Загребельного не цікавить сам хід битви з точки зору полководця: його цікавлять відчуття рядового, випадкового учасника битви. Війна, або точніше, людина на війні й людина, що повернулася з війни, але несе в собі її невиліковні сліди, стали однією з найважливіших тем у романі П. Загребельного «Юлія, або Запрошення до самовбивства». Тема людини, що повернулася з війни, цілої генерації, фізично й морально скаліченої війною, у повній мірі розгорнено у творі. Письменник показав трагедію спустошеності, бездуховності буття, що пройшло крізь пекло війни. Магістральна вісь війни пролягає через потрясіння й переживання, які відбуваються в душевному просторі індивіда. Автор зміщує центральну вісь війни, наголошуючи на моральному спустошенні та фізичних втратах кожної особистості.

Особливу увагу у творчості П. Загребельного останніх десятиліть у розвитку теми катастрофізму духовності людини в умовах воєнної і повоєнної дійсності приділено образу жінки. У прозі письменника до 90-х років ХХ століття в зображенні жінки поєднано ознаки непорочності й сексуальності, вони сильні духом і розумом, здатні жити згідно з своїми принципами («Диво», «Смерть у Києві», «Я, Богдан», «Роксолана», «Свпраксія»). Однак у творах кінця ХХ – початку ХХІ століть артикулюється всеохопно екзистенція буття жінки, яка, віддаючи чоловікові своє кохання й будучи коханою ним, стає часом його жертвою, що загрожує катастрофою для її існування.

Образ жінки, неоднозначний і багатовимірний, у романі письменника «Юлія, або Запрошення до самовбивства» постає насамперед через сприйняття головного героя Романа Шульги, знання й досвід якого скеровані на глибинне розуміння жінки, її сутності. Павло Загребельний, удаючись до психоаналізу, осмислює взаємостосунки чоловіка та жінки, концепцію буття останньої. На думку прозаїка, розвиток суспільства визначається його ставленням до жінок, які «завжди стають першими жертвами». Розгортаючи історії своїх героїнь, ставлячи їх у різні життєві ситуації випробування часом, автор твору «Юлія, або Запрошення до самовбивства» актуалізує думку, що жінки нещасні, покинуті державою напризволяще, жертви.

У творі «Юлія, або Запрошення до самовбивства» П. Загребельний зображує жінку в умовах жорстокостей війни, а потім і світу сучасного.

Катастрофізм художньо виражений зображенням брутальності й цинізму фронтового інтимного життя, що духовно калічать жінку: «Боже ж мій, Боже!.. Там кров, там смерть, а тут як звірі... Я думала, всі чоловіки на війні, а тут їх більше, ховаються од фронту і все для себе, до себе, під себе... Жінці хоч лягай і помирай. Всі тебе хочуть, всі на тебе...» [2, с. 43]. Усе, що вона може отримати серед вогню й смертей – це інфантильно-цнотливе кохання, безплотне.

Автор твору показує, як на жіночій долі позначились суспільні негаразди перебудовного часу. Намічено базову проблему катастрофізму – інтерпретація процесу знищення морального обличчя жінки. Ця проблема яскраво оприявнюється у творах письменника, написаних на початку ХХІ століття – «Брухт», «Гола душа», «Стовпо-творіння», у яких особливу роль відведено образу жінки-керівника в радянському й пострадянському суспільстві. Героїні цих творів – уособлення раціонального ставлення до навколишнього світу. У повісті «Гола душа» і романі «Брухт» П. Загребельний, десакралізуючи жіночий образ, створює новий тип жінки-володарки й одночасно жертви, яка вища за чоловіка в матеріальному плані, аморальна й некерована, як і суспільство, створене чоловіками, тип, породжений епохою. У системі його образів Євпраксії, Савочки, Євдокії та Клеопатри Січкари виокреслюється мотив деградації жіночого духу внаслідок зміни етичних устоїв українців, що призвело до втрати основних рис ініціації жінки. Клеопатра – стереотипний образ жінки-стерви, яка користується вродою з метою досягнення чинів, а пізніше – у бізнесових цілях, викликаючи заздрісну ненависть у менш успішних колег-чоловіків, згодом вона відчуває зневагу до чоловіків, визнає себе мізантропом, чие існування – це постійна й жорстока боротьба за місце під сонцем, а світ для неї є пустелею. Намагання жінки втрутитися в особливий світ номенклатури загрожують руйнацією жіночого начала. У словах, вчинках, поведінці Клеопатри артикулюється думка автора про деградацію людської особистості (і не лише жіночої) у радянському суспільстві, де людина – це лише гвинтик величезної, смертоносної системи, витвір катастрофічного світу.

Євдокія, головна героїня роману «Брухт», опинившись у вищих колах бізнесменів, не в змозі навіть зберегти власне ім'я: для всіх вона лише колега Ледва. Вона наділена властивими діловій жінці рисами: енергійна, ініціативна, підприємлива, однак без свого чоловіка Ягничка вона – «ніщо».

Героїні П. Загребельного, які «морально деформовані» владою, сприймаються як змаску-

лінізовані. З погляду автора, катастрофічним є те, що у світі влади жінка втрачає свою сутність, намагаючись будь-якою ціною утриматись на високій посаді.

Таким чином, ідею бездуховності як джерело руйнації світу людини, зокрема світу жінки, і соціуму Павло Загребельний втілює через художню репрезентацію суспільної кризи радянської та пострадянської доби в Україні («Брухт», «Гола душа», «Стовпо-творіння», «Кавтаклізма»). Головні образи є символічним укрупненням масштабу колізій духовного виродження. Зображуючи суспільні катаклізми, автор художньо осмислює їх згубний вплив на особистість, на світ України.

У романі «Брухт» П. Загребельний широко використовує образи-символи. Домінантним у розвитку теми катастрофізму є головний образ, заявлений у назві твору. Назва твору – «Брухт» символічна: прозаїк проводить паралель із ламаним металом і суспільством, яке почало занепадати. Український соціум, на думку П. Загребельного, втрачає моральне обличчя. Почуття нівелюються, кохання отримує власну ціну, а стосунки починають формуватися за законами ринку. Ці загрозливі метаморфози осмислюються в романі «Брухт» П. Загребельного. «Брухт» – символ українського повсякдення. У романі П. Загребельного «Брухт» образи-символи слугують одній меті – викриттю сил, що руйнують Україну в епоху перебудови, втіленню ідеї катастрофізму суспільства через втрату духовних і моральних цінностей.

Важливу ідейно-естетичну функцію при аналізі твору П. Загребельного «Брухт» в аспекті катастрофізму має кольорова гама, пов'язана насамперед з такими кольорами, як чорний, сірий, синій. Уже на початку роману автор через колір прогнозує «гниття», а далі розгортає тему «гниття людини»: «... примітивне устаткування салону, тіснява, темрява, яка ще посилювалася атмосферою чорнотою над аеропортом» [3, с. 14] або «хлипав у чорному небі своїми турбінами, в сірому салоні сірий морок не розвіювався... все було якесь несправжнє, примарливе, безмежно далеке від тої земної суєти...» [3, с. 15].

Імена героїв-руйначів роману «Брухт» теж набувають символічного значення. Тромбон – батько Тромбона – Совинський – колега Ледва об'єднані такими характеристиками, як «руйнація» і «ніщо».

Споживацько-гедоністичний світогляд, який є показником не одного кризового явища сучасної цивілізації, знаходиться у фокусі художнього дослідження творів П. Загребельного. Характеристику сучасності, котра стала суцільною

погонею за матеріальним «красивим життям», за його ефемерними й часто фальшивими цінностями, що їх досягають люди невисокої культури й духовності, окреслює у вигляді спостереження в романі «Брухт» Павло Загребельний.

Акцентовано увагу на розвитку мотиву руйнації душі сучасної людини. Павло Загребельний у романі «Брухт» концентрує увагу на атрибутивних ознаках цивілізації: науково-технічні досягнення і нівелююча особистість та аморальна суть грошей, фінансові спекуляції, схематизація та стереотипізація форм поведінки тих, хто скорився молоху грошей. Ця теза розгорнута в зображенні світу колеги Ледви, Ягничка, Нуля, частково і Совинського.

У творі «Брухт» П. Загребельний звертається до ідеї духовності, як основи духовного існування людини й суспільства в цілому: ігнорування загальнолюдських моральних цінностей призводить до морального відчуження й бездуховності, що спричиняють стагнацію суспільного життя. Технічна цивілізація Кучугур зумовлює втрату живого та живильного зв'язку одного з головних героїв (Ягничка) з людьми.

Осмилюючи тему катастрофізму в межах соціального і духовного буття людини, Павло Загребельний звертається до образу покаліченого суспільства у творах «Стовпо-творіння», «Кавтаклізма». Письменник моделює образ агонізуючого світу сучасності. Сатиричний образ сучасної політичної еліти як передвісників майбутньої катастрофи тоталітарної країни, духовної кризи людини у її тенетах розгорнуто в «Стовпо-творінні». Уже в назві твору, що асоціюється з відомим висловом «вавилонське стовпотворіння», закладено код катастрофізму соціуму. П. Загребельний показує в оголеному вигляді всіх причетних до розвалу держави. Уже у підзаголовку до твору «Стовпо-творіння» «Дерев'яна книжечка про кумедну державу» відчувається зосередженість автора на соціополітичних та соціоментальних аспектах, а також категоризм письменницького мислення. П. Загребельний оприявив усі постаті політичних реалій, які не просто залишаються з нами, вони в нас, у нашому естві, у нашій ментальності й свідомості. Політика – сфера й засіб задоволення власних амбіцій (фінансових, владних, психологічних, психічних, сексуальних). Чиновники-виконавці, не розвинені ні інтелектуально, ні духовно, байдужі до інших людей. Такий рівень правління, такий рівень культури «присидента» та його оточення: «Політичний лідер, який роздув свою особистість за рахунок делегованих йому масою людей якостей, неминуче

стає представником колективної волі і відчуває самовпевненість і всемогутність, впадає в мегаломанію, яка межує з самообожнюванням» [4, с. 1]. Саме це трактується у творі «Стовпо-творіння» П. Загребельного як один із серйозніших недоліків усіх політичних систем. Людина втрачає риси, що є головними ознаками української ментальності: людяність, гідність, працелюбність, чесність, що призводить до краху не лише окремої людини, а цілої країни, нації. Фантастичний елемент, як і гротеск, стає засобом викриття, а також невичерпним джерелом комізму.

Однією з головних проблем, порушених П. Загребельним у творі «Кавтаклізма», є питання про так звану «точку викривлення часу», інакше про той вузловий момент, коли русло політичного та культурно-духовного курсу знезацька відхиляється від звичайного напрямку. Письменник обирає її залежно від власних соціально-політичних поглядів, особливостей світогляду. Твори П. Загребельного «Кавтаклізма» і «Стовпо-творіння» являють собою жорстку саркастично-політичну прозу. Пафос обох текстів заряджений бунтом проти політики й політиків, чиновників, влади в цілому.

Важливою складовою концептуальної картини світу у вищеназваних творах є хронотоп, адже саме природно-географічному та історичному факторам українські вчені надавали важливого значення у формуванні психічних особливостей людини. Ситуації становища України кінця ХХ ст. П. Загребельним спроектовані на біблійний образ Вавилонського стовпотворіння – символ безладдя, розкоші, розпусти, людського зухвальства й безбожності. Стовполандії як сучасному Вавилону в цій світобудові відведена роль «пула землі». «Саме в наших степах, а не біля Єрусалима на Кордоні, пролягає біблійна долина Йосафата, де Бог вершитиме Страшний суд над народами» [4, с. 137], – такі «наукові» висновки стовполандських академіків є своєрідною іронічною оцінкою. З іншого боку, асоціативно нагадують, що такі претензії на виняткове місце серед інших народів (прояв етноцентризму), наявні і в теорії пангерманізму, панамериканізму, пантюркізму, які визначають статус народів як «центрів світобудови». Інша схожа теорія в історії Стовполандії, за якою її винятковість пояснюється географічними і природними цінностями (Стовполандія розташована на найкращому шестикутнику планети, а в степах знаходиться неймовірна кількість золота), є іронічним переосмисленням віри в автоматичність поступу українців – риси, яка обурювала В. Липинського (як така, що, мовляв,

ґрунтується лише на хизуванні багатою територією [5, с. 36]).

Висновки. Отже, творчість Павла Загребельного кінця ХХ – початку ХХІ століть відзначається актуалізацією в ній теми катастрофізму. З метою розкриття цієї теми письменник заглиблюється в політичну та соціальну реальність сучасного світу, прагне розкрити недоліки суспільного режиму. Прагнучи осмислити причини такого становища, письменник виділяє цілу систему моделей катастрофізму: технократичну, моральну, історіософську тощо. На думку П. Загребельного, процес руйнації бере свій поча-

ток з краху морально-етичних цінностей людини. Катастрофізм сучасного духовного розвитку людства, символами якого є персонажі творів письменника, примушує замислитись над майбутнім української нації. Варто відзначити, що в межах однієї розвідки, безперечно, неможливо проаналізувати проблематику катастрофізму у творах П. Загребельного кінця ХХ – початку ХХІ ст. та визначити характер її втілення на рівні мотивів та художньо виражених у них концепцій світу, що дозволяє говорити про перспективу подальших досліджень як цієї проблеми, так і еволюції творчості П. Загребельного в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща. К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 327 с.
2. Загребельний П. А. Юлія, або Запрошення до самовбивства: Роман. Харків: Фоліо, 2003. 351 с.
3. Загребельний П. Брухт: Роман, Гола душа: Повесть. Харків : Фоліо, 2003. 253 с.
4. Загребельний П. А. Стовпо-творіння; Кавтаклізма. Харків : Фоліо, 2005. 286 с.
5. Мельник Н. Своєрідність висвітлення морально-психологічних проблем сучасного українського суспільства в романі П. Загребельного «Брухт». *Рідна школа*. 2005. № 2. С. 36–37.

УДК 821.161.2'06-93-31.09:502

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.1.39>

ПОВІСТЬ-КАЗКА В. БЛИЗНЕЦЯ «ЗЕМЛЯ СВІТЛЯЧКІВ»: ДИСКУРС ПРИРОДИ, ПОЛІТИЧНА АЛЕГОРІЯ

V. BLIZNETS' FAIRY TALE «THE LAND OF FIREFLIES»: DISCOURSE OF NATURE, POLITICAL ALLEGORY

Куманська Ю.О.,
orcid.org/0000-0001-7975-1525
кандидат філологічних наук

Яблонська О.В.,
orcid.org/0000-0002-2200-6978
кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри української літератури
Волинського національного університету імені Лесі Українки

У статті в аспекті екокритики та постколоніального аналізу досліджено повість-казку В. Близнеця «Земля світлячків». Мультидисциплінарний підхід забезпечив виокремлення вагомості дискурсу природи та політичної алегорії.

Простежено, що пізнавальний аспект твору зреалізовано не тільки за допомогою інформативного пласту природничого характеру (природничий музей; селекція; спосіб життя різних видів світляків та інших видів тварин; збереження та захист видів, що перебувають на межі зникнення та ін.), а й формуванням екологічних знань (екологічний баланс; взаємозв'язок і співжиття живого та неживого у природі; альтернативні екологічні джерела енергії; повага до природних ресурсів; екологічне лихо як наслідок соціальних катастроф).

Доведено, що повість-казка В. Близнеця «Земля світлячків», окрім яскраво вираженого казкового сюжету, має алегоричний характер. У підтексті – політичний, ідеологічний зміст: вторгнення Магави Першого та його печерних прибулуд – це загарбницька політика Петра І. Завдячуючи силі гармонійних взаємодій і спільного протистояння лиху зупинено, однак для процесів відновлення у природі потрібен тривалий час. У такий спосіб формується думка про крихкість екологічного балансу та взаємозв'язок причин і наслідків. Політичний підтекст алегоричних образів утверджує ідею національного відродження. Стрижневим композиційним образом є образ світлячків як носіїв живого вогню, що постає як символ перемоги. Виразний імпліцитний смисл політичного характеру вибудовано у творі за допомогою алюзій.